

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Pakolaisneuvonta kiittää pyynnöstä lausua luonnoksesta selonteoksi kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista.

Lyhyessä lausunnossamme esitetään huomioita ennen kaikkea Pakolaisneuvonnan erityisalan – ulkomaalaisoikeuden – ja käytännön työmme näkökulmasta.

Selontekoa on taustoitettu monipuolisesti ja kattavasti. Myönteistä on kotoutumisen tuen tarpeen yksilökohtaisuuden ymmärtäminen ja siitä seuraava kotouttamistoimien joustavuuden välttämättömyys. Esimerkiksi työllistymistä tukevien palvelujärjestelmien kehittäminen asiakaslähtöisemmiksi myös hyödyttää kaikkia palveluita käyttäviä, ei vain vaikeammin työllistyviä maahan muuttaneita.

Kotoutumisen valtavirtaistaminen nousee esiin kautta selonteon ja lopulta yhdeksi tulevaksi kotoutumisen edistämisen suuntaviivoista. Toteutuakseen käytännössä tämä edellyttäisi johdonmukaisuutta myös oleskelulupapolitiikassa ja -käytännöissä, jotka selonteossa on kuitenkin sivuutettu lukuun ottamatta mainintaa työlupien käsittelyn nopeuttamista.

Vaikka selonteon tarkoitusta ja lähtökohtia kuvaavassa osuudessa oleva lista muista kotoutumiseen liittyvistä ajankohtaisista uudistuksista ei olekaan tyhjentävä, tulisi hallitusohjelman mukainen selvitys perheenyhdistämisen ongelmista nostaa listalle perheenyhdistämisen ja kotoutumisen vahvan yhteyden vuoksi.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

-

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

-

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Selonteossa nostetaan esiin turvapaikanhakijoille tarjottava kielen opetuksen sekä suomalaista yhteiskuntaa koskevan koulutuksen tarjoaminen sekä mahdollisuus omaehtoiseen opiskeluun ja aktiivisuuteen, mikä lähtökohtaisesti on erittäin kannatettavaa ja kaikkien etu.

Käytännössä turvapaikanhakijoiden epävarmasta asemasta johtuen tavoitteet voivat jäädä saavuttamatta. Epävarmuus turvapaikkaprosessin lopputuloksesta ja prosessin pitkittyminen vaikuttavat usein voimakkaasti hakijoiden vointiin ja elämänhallintaan.

Käytännössä viranomaiset myös hankaloittavat kotoutumista siirtämällä turvapaikanhakijoita eri paikkakunnille kesken prosessien eri syistä, usein esimerkiksi vastaanottokeskusten toiminnan loppumisen vuoksi. Paikkakunnalle jo syntyneet siteet ja esimerkiksi työllistyminen tulisi ottaa huomioon siirtoja suunniteltaessa. On myös tiedossa tapauksia, joissa turvapaikanhakijaa on rangaistu esimerkiksi vastaanottorahan leikkauksella, kun tämä omaehtoisen aktiivisuuden vuoksi ei ole osallistunut vastaanottokeskuksen pakolliseksi määrittelemään aktivoivaan toimintaan. Omaehtoisen aktiivisuuden voi usein arvioida tehokkaammin kotoutumista edistäväksi kuin pakolliseen toimintaan osallistuminen.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Selonteossa nostetaan esiin ohjauksen ja neuvonnan sisältöjen monipuolistaminen yhtenä toimenpiteenä. Pakolaisneuvonta on vuodesta 2018 tarjonnut päivittäin Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA:n avustuksella maksutonta oikeudellista neuvontaa ulkomaalaisasioissa. Yhteydenottoja neuvontaan tulee vuosittain yli 2500. Viime vuonna yhteydenotoista lähes joka neljäs koski perhesidellisiä. Eniten ovat nousseet työlupisiin sekä jatko- ja pysyviin lupiin liittyvien yhteydenottojen määrät, kummankin osuus oli noin 8,5 prosenttia.

Yhteydenotoista arviolta noin puolet tulee työkseen maahan muuttaneiden, usein turvapaikanhakijoina tulleiden tai pakolaisten, kanssa esimerkiksi kunnissa työskenteleviltä. Esimerkiksi kansainvälistä suojelua Suomesta saaneet ovat riippuvaisia kuntien ja usein myös jo vastaanottokeskusten sosiaalityöntekijöiden ja -ohjaajien avusta esimerkiksi perheenyhdistämiseen liittyvissä asioissa. Työntekijöiden aiemman kokemuksen ja asiantuntemuksen taso kuitenkin vaihtelee hyvin paljon, ja ihmiset ovat tästä syystä epäyhdenvertaisessa asemassa. Jatkossa tulee

kiinnittää huomiota myös oleskelulupiin ja perheenyhdistämiseen liittyvän laadukkaan ja helposti saatavilla olevan neuvonnan merkitykseen kotoutumisen edistämisessä.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumishjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Selonteossa on huomioitu hyvin haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden ja perheiden erityisen tuen tarve. Erityisesti pakolaistaustaisilla voi esimerkiksi trauma haitata kielen oppimista tai elämän hallintaa, joka on edellytys koulun- tai työssä käynnin onnistumiselle. On tärkeää, että selonteossa on todettu eduskunnan edellyttämän kotoutumishjelmien yhden vuoden keston riittämättömyys merkittävälle osalle kotoutujista, erityisesti juuri suojelun tarpeen vuoksi Suomeen muuttaneille.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

-

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

-

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

-

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

Hallitus on jo ohjelmassaankin sitoutunut työntekijöiden oleskelulupahakemusten käsittelyajan nopeuttamiseen. Viivytyksettömään käsittelyyn on syytä panostaa myös muiden oleskelulupaperusteiden, kuten perhesidelpien osalta.

Kotoutumisen onnistumiseksi on myös oleskelulupien, ja erityisesti jatkolupien myöntämisen ja voimassa olon ennakoitavuus välttämätöntä. Jatkolupien myöntämisen siirryttyä poliisilta Maahanmuuttovirastolle on myöntämiskäytäntö kiristynyt. Esimerkiksi yksin alaikäisinä tulleille turvapaikanhakijoille, joista suurimmalle osalle myönnettiin varsinaisen suojeluperusteisen luvan sijaan oleskelulupia yksilöllisestä inhimillisestä syystä vuoden 2015 suuren turvapaikanhakijamäärän jälkeen, Maahanmuuttovirasto teki systemaattisesti jatkolupapäätöksiä vain täysi-ikäistymiseen saakka, ja myös täysin kielteisiä jatkolupapäätöksiä ainoastaan täysi-ikäistymiseen vedoten. Maahanmuuttovirasto on viime vuosina myös panostanut edelleen voimassaolevien oleskelulupien perusteiden tarkastamiseen. Kotoutumisen onnistumiseksi on ihmisten pystyttävä luottamaan oleskelunsa pysyvyyteen.

Perheen merkitys kotoutumisen onnistumiselle todetaan selonteon taustoitusosassa (s. 20), mutta siitä huolimatta perheenyhdistämistä ei mainita selonteossa lainkaan. Perheenyhdistämisen

edistämisen puuttuminen selonteon tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista on selkeää epäjohtonmukaisuus suhteessa selonteossa tavoiteltavaan kotoutumisen edistämisen valtavirtaistamiseen.

Perheenyhdistämiseen liittyvien ongelmien sekä kansainvälistä suojaa saaviin perheenkokoajiin sovellettavien tulorajojen kohtuullisuuden selvittäminen on myös Marinin hallituksen hallitusohjelmassa.

Lindfors Pia
Pakolaisneuvonta ry